

Pikku Hengetär

Kuva A. Edelfelt

Zacharias Topeliuksen kirjoittama satu

Julkaistu ensimmäistä kertaa
Trollsländan-lehdessä 1871

Uudenkaarlepyynviikko 2023

Satu on Uudenkaarlepyyn kaupunginkirjaston henkilökunnan muokkaama

Zacharias Topeliuksen Pikku Hengetär

Olipa kerran kirjaneuvos. Hän on henkilö, joka tietää paljon kirjoista, mutta ei ehkä niin paljon muista asioista. Tällä kyseisellä kirjaneuvoksella oli erityinen harrastus. Hän keräsi hyönteisiä. Kauniina kesäpäivänä kirjaneuvos istui työhuoneessaan hikoillen. Ulkona paistoi aurinko.

– Tänään on sopiva ilma hyönteisten keräämiseen, hän sanoi itselleen. Hän otti keltaisen lakkinsa, ruskean kesätakkinsa, hyönteishaavinsa sekä lasipurkin ja meni ulos. Kirjaneuvos oli itsekäs mies, joka välitti vain itsestään ja omista asioistaan. Kun hän käveli kadulla, hän ei välittänyt keneen hän törmäsi tai keneen päälle hän astui. Hän tallasi naisen mekon helmalle, työnsi pientä maitopulloa kantavaa tyttöä ja haukkui lyhtyrylvästä, joka ei liikahtanut. Lopulta hän saapui kauniiseen puistoon kaupungin ulkopuolelle, mutta ei huomannut kesän tuoksua, vehreyttä, kukkia tai linnunlaulua. Sen sijaan hän murskasi valkoiset koiranputket, keltaiset leinikot ja vihreät pajupensaat haravalla etsiäkseen hyönteisiä. Lentävien hyönteisten metsästäminen oli vaikeaa, koska niillä oli nopeat siivet ja kirjaneuvoksella ei ollut siipiä ollenkaan. Kaikki hyönteiset ovat omalla tavallaan ainutlaatuisia ja kaikilla on oma tärkeä tehtävä luonnossa. Ei ollut väliä miltä hyönteiset näyttivät, kirjaneuvos ei välittänyt mistään muusta kun että sai ne kokoelmaansa.

Tänään metsästys meni huonosti. Hänen kokoelmassaan oli jo paljon paarmoja, hevoskärpäsiä ja kaalimatoja. Katkerana ja väsyneenä hän istuutui lammen rannalle, jossa valkoinen lumme oli vastikään avannut terälehtensä kohti aurinkoa.

– Ahaa! huudahti kirjaneuvos iloisena. Lumpeen terälehtien välissä istui epätavallisen pieni olento. Olento oli tuskin sentin pitkä, hieno kuin kukkavarsi ja näytti pieneltä ihmiseltä. Selässä sillä oli kaksi hohtavaa, läpinäkyvää perhosen siipää. Kuka tahansa muu olisi pitänyt olentoa ihasuttavana, mutta ei kirjaneuvos. Hän oli iloinen nähdessään jotain uutta lisäävää kokoelmaansa. Hän heitti olennon purkkiin muiden kärpästen kanssa ja vaelsi tyytyväisenä kotiin. Kotona hän tutki löytönsä perusteellisesti.

– Onpas outoa! En ole koskaan ennen nähnyt tällaista hyönteistä. Sen täytyy olla *homunculus minimus*, mikroskooppinen peukalonpoika! Mutta se kiemurtelee niin paljon, etten voi laskea sen varpaita! Jätän sen purkkiin, kunnes se rauhoittuu.

Kirjaneuvos luki kaikki hänen kirjansa läpi ja meni sitten kirjastoon etsimään tietoja hyönteisestä, jonka hän oli juuri pyydystänyt. Hän luki ja luki. Seitsemän kokonaista vuotta hän luki ja etsi. Ajan myötä hänen kasvonsa muuttui täysin harmaaksi ja huolen linjat syvenivät, mutta hän ei löytänyt tietoa mistään homunkuluksesta. Lopulta hän päätti mennä kotiin ja kirjoittaa oman kirjansa pienestä olennosta, jonka hän oli löytänyt lumpeen lammikosta. Kotiin tultuaan hän meni nurkkaan, johon oli jättänyt purkin, jossa olento oli. Vaikka oli kulunut seitsemän vuotta, hän löysi olennon reippaana ja elävänä. Se oli jopa kasvanut hieman ja hänen mielestään se näytti nauravan. Nyt kirjaneuvos oli hieman ärsyyntynyt. Nauroiko olento hänelle? Hän ravisteli purkkia, jotta olento ymmärtäisi kunnioittaa vanhaa kirjaneuvosta, mutta sillä ei ollut vaikutusta! Se teki olennosta vain iloisemmaksi! Nyt myös näytti siltä, että se oli kasvanut vielä enemmän, erittäin lyhyessä ajassa. Nyt se oli luultavasti vähintään kaksi tuumaa pitkä. Tämä sai kirjaneuvoston vihaiseksi. Hän yritti monin tavoin opettaa pientä olentoa osoittamaan kunnioitusta. Mutta vaikka kuinka hän yritti pakottaa olentoa tottelemaan, se oli silti yhtä iloinen. Se näytti kasvavan hieman jokaisen uhan myötä. Mikään ei voinut vahingoittaa sitä. Kun olento oli kolme tuumaa pitkä, kirjaneuvos kuuli, että se oli saanut ohuen ja hienon äänen. Nyt se osasi myös puhua. Kirjaneuvos oli raivoissaan ja halusi nyt todella päästä eroon oudosta hyönteisestä. Hän meni metsään ja kaivoi suuren kuopan, istutti olennon kuoppaan ja vieritti sen päälle suuren kiven varmuuden vuoksi. Sitten hän lähti nopeasti kotiin. Viikon kuluttua hän palasi katsomaan, oliko mitään tapahtunut. Metsä oli edelleen siellä, kivi ja kuoppa olivat vielä siellä, mutta pieni olento, nyt neljä tuumaa pitkä, istui onnellisena kiven päällä, täysin vahingoittumattomana.

– Täällä metsässä on mukavaa ja viileää, sanoi pieni. Silloin kirjaneuvos oli täysin kauhuissaan. Hiukset nousivat ylös hänen päässään, lasit hyppäsivät hänen nenällään ja ruskea takki leimahti, kun hän juoksi ulos metsästä.

Jonkin ajan kuluttua vanha nainen tuli kiven ohi, jossa pieni olento vielä istui.

– Pieni ressurkka, miksi istut täällä täysin hylättynä? Tule kanssani, niin voit lämmitellä itseäsi kanojeni ja kananpoikieni kanssa kotona mökissä, sanoi mummo. Hän nosti pikkuisen varovasti ja kantoi esiliinassaan kotiin. Kotona mökissä hän laittoi pienen olennon puuhäkkiin, jossa kana asui poikiensa kanssa. Mutta kana ei todellakaan halunnut pientä olentoa häkkiin, ja alkoi nokkia sitä lujasti nokallaan. Vanha nainen huudahti kauhistuneena huomattuun tämän ja nosti nopeasti ylös

olennon.

– Ei sillä ole väliä, sanoi pieni. Ja pian sen jälkeen hän oli jälleen terve ja vahingoittumaton.

– Voit ehkä asua sian kanssa, sanoi mummo. Jos hän haluaa satuttaa sinua, ryömi kaukalon alle. Näin kävi, pikkuinen asetettiin asumaan sian kanssa. Mutta asiat eivät menneet paremmin sen kanssa. Ennen pitkää se oli syönyt pienen olennon yhdellä haukkaisulla! Mitä vanha nainen nyt tekisi? Yhtäkkiä hän kuuli taas pienen äänen.

– Mitä kuuluu mummo kulta? Siellä olento istui sian selässä iloisena ja nauraen. Nyt pidän siitä parempaa huolta, ajatteli mummo. Hän asetteli olennon varovasti ämpäriin, jossa oli heinää, ja asetti ämpäriin oven lähelle. Mutta kun vanha mies tuli pellolta kotiin, otti hän janoisena ämpäriin ja meni kaivolle hakemaan vettä. Ennen kuin nainen ehti pysäyttää hänet, hän heitti ämpäriin kaivoon.

– Mitä ihmettä olet tehnyt!? huudahti mummo. Heitit pienen olennon kaivoon!

Vanha mies pelkäsi ja huolestui, mutta sitten yhtäkkiä kaivosta kuului pieni ääni:

– Ei haittaa, mummo pieni, viihdyn täällä melko hyvin!

Pian sen jälkeen he näkivät pienen olennon istuvan ämpäriin reunalla nauraen. Nyt mummo tuli mielteliääksi, hän katsoi olentoa huolellisesti joka puolelta.

– Minkälainen ihminen olet?

– Olen olento, se vastasi.

– Hmm... sanoi vanha nainen. No mistä olet kotoisin?

– Kaikkialta ja enkä mistään, olento vastasi.

– Se oli hankalaa. No, mikä sinun nimesi on?

– Hengetär, Pikku Hengetär.

– Onko se nimi joka löytyy kalenterista? ihmetteli mummo.

– Etsi! Hengetär vastasi. Mutta vanha nainen ei löytänyt sellaista nimeä kalenterista. Oliko olento edes ihminen?

– Missä olet kirjoilla? kysyi vanha nainen.

– Kirjoilla? Mitä se tarkoittaa?

Nyt vanha nainen tuli oikein mielteliääksi. Kaikilla ihmisillä tulee olla syntymätodistus. Vanha rouva ei halunnut noituutta taloon, joten ehkä oli parasta viedä Pikku Hengetär rovastille. Hän varmaan pystyisi auttamaan. Mummo laittoi Pikku Hengettären varovasti koriin ja vei korin pappilaan.

– Arvoisa rovasti, tulen tänne oudon olennon kanssa. Kun löysin sen viime keskiviikkona, se oli noin neljä tuumaa pitkä, mutta nyt se on kasvanut viiteen tuumaan, sanoi vanha nainen. Se ei syö mitään, ei juo mitään, ei koskaan nuku ja on hyvin iloinen eikä koskaan vahingoitu. Se muistuttaa ihmislasta, jatkoivat vanha nainen, mutta sillä näyttää olevan hohtavat siivet selässä. Se osaa puhua ja kutsuu itseään Pikku Hengettäreksi. Rovasti näytti mielteliältä ja pyysi nähdä olennon.

Ennen kuin vanha nainen ehti avata korin, Hengettären pieni ääni vastasi hänen olkapäältäään:

– Tässä olen setä! Rovasti otti pienen olennon kämmenelleen ja tutki sitä perusteellisesti.

– Et kuulu seurakuntaani, hän sanoi. Missä olet syntynyt?

Pikku Hengetär hypähti rovestin lasisangoille ja vastasi:

*Päivä on isäni,
Ilma on äitini,
maailma on majani,
vapaus on kehtoni.
Lämmössä, valossa,
riemussa jalossa,
vartun, voimistun;
intoa palvon,
lepään kun valvon.*

– Minusta se on melko epätavallinen kastetodistus, sanoi rovasti. Vanha rouva kertoi myös että pienestä koostasi huolimatta olet hyvin onnellinen ja sitkähenkinen etkä voi loukkaantua? Pienoinen naurahti:

*Väkivalta ei riko minua,
en pelkää rautaa.
Tuli ei polta minua,
ei manner hautaa.
Veen, ilman uhkasta,
tulesta ja tuhkasta,
pedon hampaista,
ihmisen käsistä,
minä suoriudun ja pelastun.
Tuhoutumaton, en sorru surmaan.
Vaan hymyillen,
kuin tuuli keväinen.
Mitä, rovasti kulta,
sinä tiedustit multa?*

Nyt rovasti suuttui ja ajatteli, että Hengitär oli töykeä.

– Mene tiellesi! Et kuulu tänne. En tunne sinua!

– Mutta joskus tunsit, sanoi pieni.

– Milloin se olisi ollut? ihmetteli rovasti.

– Kun olit pieni poika, juoksin kanssasi puiston perhosten perässä ja luin niiden siivillä satuja. Sitten soutelin kanssasi kirkkaalla järvellä ja kirjoitin runoja aalloilla. Sitten seisoin kanssasi tähtitaivaan alla ja katselin tähtien loistavan yössä.

– Lapsellista! huudahti rovasti.

– Sitten, kun sinusta tuli nuori, kun sinusta tuli opiskelija, istuin kanssasi yksinäisessä kammiossasi ja kirjoitin kuumien kirjaimien ikkunaan jääkukista. Annoin sinulle kauneimmat ajatuksesi kunniaa ja sankaruudesta, rakkaudesta ja isänmaasta. Halusin tehdä sinusta mahtavan miehen, rovasin, ja siihen aikaan halusit olla sellainen itsekin.

– Nuoruuden unelmia! rovasti huokaisi.

– NYT sinä sanot niin, Hengitär jatkoi, mutta ne unelmat olivat elämäsi parhaita. Myöhemmin olet työskennellyt leivän, nimikkeiden ja arvokkuuksien puolesta, kaukana unelmistasi.

Prosti oli lakannut kuuntelemasta ja oli nyt syvästi uppoutunut nuoruuden muistoihin. Vanha nainen, joka oli kuunnellut keskustelua, sanoi:

– Lähetä pieni Hengitär nimismiehelle!

Mutta rovasti sanoi nöyrästi ja unenomaisella äänellä:

– Anna sen lentää! Hän avasi ikkunan. Katso tästä, Pikku Hengitär: vapaus on kehtosi: lennä vapauteen!

– Kiitos, kummisetä! sanoi pieni ja lensi helposti kuin auringonsäde ylös siniselle kesätaivaalle. Vanha rouva ei ollut varsinaisesti seurannut Hengittären sanoja ja oli vain pitänyt olentoa töykeänä rovasille. Mutta rovasti ymmärsi. Hän tunsu sekä surua että katumusta menettämistään unista ja poluista, joille hän eksyi kasvaessaan. Sellaista henkeä ei voi tuhota, hänen on annettava olla vapaa, ja jokainen, joka yrittää vahingoittaa häntä, vahingoittaa itseään. Rovasti ja vanha nainen seisoivat yhdessä ikkunan edessä katsoen kesää ja ihmetellen pois lentänyttä Pikku Hengitärtä. Alhaalla niityillä he näkivät repaleisen kirjaneuvoksen vaeltavan ympäriinsä ruskeassa takkissaan, kompastuvan tumppeihin ja pensasaitaisiin.